

ኤጲደቅስዮ

ፊላልጎስ የተሰኘውና በ2ኛው መካከ በእስክንድርያ ተጽፎ በ5ኛው መካከ ወደ ግእዝ የተተረጎመው መጽሐፍ (ኤጲደቅስዮ) ስለሚባል ዛፍ ይተርካል። ይኼ በሕንድኬ ሀገር የሚገኝ ዛፍ ሁለት ጠባይ አለው። አርጋብ የዛፉን ፍሬ ስለሚወዱት በእርሱ ላይ እየተሰበሰቡ ይመገቡታል ይላል መጽሐፉ። እንደ እባብ ላሉ እንስሳት ደግሞ ጥላው እንኳን ከነካቸው ይሞታሉ። ነገር ግን ለእባቦቹ ሌላ ዘዴ ለግሲቸዋል። ርግቦችን ለማጥመድ የሚመጡት እባቦች የፀሐይ ጥላ ባላረፈበት አቅጣጫ፣ ወይም ፀሐይ ስትጠፋ ወይም ደግሞ ደመና ሲጋርድ ወደ አካባቢው ይመጡና ያደፍጣሉ። ዛፉን ርግቦችም እባቦችም ይፈልጉታል።

ይህ ዛፍ በላቲኑ አምቢዴክትረስ(ambidextrous) ይባላል። (አምቢ) ማለት (ሁለቱም) ማለት ሲሆን (ደክስተር) ማለት ደግሞ (ትክክል) ማለት ነው። (አምቢዴክትረስ) ማለትም (በሁለቱም በኩል ትክክል የሆኑ) ማለት ነው። የእንግሊዝኛው ቃል መጀመሪያ ተግባር ላይ የዋለው በሕግ ሰዎች ዘንድ ነው። አንተም ልክ ነህ፣ አንተም ልክ ነህ ብሎ ከከሳሽም ከተከሳሽም ወገን ጉቦ ለሚቀበል ዳኛ ነበር ቃሉ ጥቅም ላይ የዋለው።

ርግቦቹ ወደ ኤጲደቅስዮ ዛፍ ሲመጡ ሁለት ነገር ተስፋ አድርገው ነው። በአንድ በኩል የዛፉን ፍሬ ጣፋጭነት፣ በሌላ በኩል ደግሞ የርግቦች ዋና ጠላት የሆነው እባብ የዛፉን ጥላ በመፍራት ወደ አካባቢው አይደርስም ብለው በማመን። ኤጲደቅስዮ ዛፍ ግን ለርግቦቹ ምግብ እንደሚሆነው ሁሉ ለእባቦቹም የምግብ ምንጭ ነው። እባቦቹ እንዴት ከዛፉ ጥላ ማምለጥ እንደሚችሉ ጠንቅቀው ያወቃሉ። ፀሐይ በምሥራቅ ስሆን በምዕራብ፣ በምዕራብ ስትሆንም በምሥራቅ በኩል ይመጣሉ። ያንንም ካልቻሉ እስክትገባ ጠብቀው ከች ይላሉ። ኤጲደቅስዮ ለርግብም ለእባብም የሚሠራ ዛፍ ነው።

አሁን አሁን በሀገራችን አስቸጋሪው አሠራር እንደ ኤጲደክስዮ ዛፍ ለሁለቱም ወገን ለመሥራት የሚጥረው አሠራራችን ነው። ለሕጋዊውም ለሕገ ወጡም። ሰሞኑን በአዲስ አበባ ከተማ ቤቶችን በማፍረስና ባለማስፈረስ በተፈጠረ ግብ ግብ የሰዎች ሕይወት አልፏል። እጅግ አሳዛኝ ነው። እነዚህ የፈረሱ ቤቶች እንደ ሜክሲኮ የድንበር መተላለፊያ ዋሻ ምድር ውስጥ፣ እንደ ንጉሥ ሕዝብ ናኝ የምኞት ቤተ መንግሥት አየር ላይ የተሠሩ ቤቶች አይደሉም። በዚህ በከተማችን ምድር ላይ የተሠሩ ናቸው። እንደ ታዴዎስ እርሻ በአንድ ቀን አልበቀሉም። ሲቆፈሩ፣ ሲገነቡ የኖሩ ናቸው። አካባቢው እንደ አንታርክቲካ መስተዳድር አልባ አይደለም። ክፍለ ከተማና ወረዳ አለው። ታድያ ለመሆኑ እነዚህ ሁሉ ቤቶች እንዴት ሊሠሩ ቻሉ? ይህንን ያህል ዘመንስ እንዴት ሊቆዩ ቻሉ? እነዚህ ሰዎች በአካባቢው ስብሰባ ሲኖር ሲጠሩ፣ መዋጮ ሲኖር ሲያዋጡ፣ ምርጫ ሲኖር ሲመርጡ የኖሩ ናቸው።

ችግሩ ያለው እንደ ኤጲደቅስዮ ዛፍ ለሁለቱም ከሚሠሩ አካላት ነው። ነዋሪዎቹ ቤቱን ሲሠሩ አይተዉ አንዳላዩ በማለፍ ጥቅሙን ሲጋሩ የነበሩ፤ ምናልባትም ደግሞ በድብቅ እየፈቀዱ ገንዘብ ሲቀበሉ የኖሩ። በጊዜው ሕጉን ከማስከበርና ሄሆናል ወይም አይሆንም የሚል ወሳኔ ከመስጠት ይልቅ ነገሮችን በማዘግየት ከገንቢዎቹ ጋር ሲሰማሙ የኖሩ አካላት ናቸው የችግሩ መነሻዎች። እነዚህ አካላት በአንድ በኩል የመንግሥት አካላት ሆነው ሕግ ያስከብራሉ፤ በሌላ በኩል ደግሞ ከነዋሪዎቹ ጥቅም ያገኛሉ። የነዋሪዎቹ ቤት ሕገወጥ ነው ተብሎ እንዲፈረስ ሲደረግ አብረው መጠየቅ የነበረባቸው አካላት ነበሩ። የነዋሪዎቹን የቤት ችግር በጊዜ መፍታት ያልቻሉ፣ ነዋሪዎቹ ቤት እንዲገነቡ ውስጥ ለውስጥ የፈቀዱ፣ ቤቶቹ እየተገነቡ መሆኑን አይተዉ ዝም ያሉ። እነዚህ ሁሉ እኩል ተጠያቂ የማይሆኑ ከሆነ ግን አሠራሩ እንደ ኤጲደቅስዮ ዛፍ ለእባቦች የበለጠ ይጠቅማል ማለት ነው።

ነዋሪዎቹ እንደ ርግቦቹ በአንድ በኩል በቀላሉ ቤት ለመሥራት መቻላቸውን አይተዉ፤ በየዘመኑ የሚቀያየሩት ኃላፊዎች የሚሰጧቸውን ቃል እያመኑ ምንም አንሆንም ብለዉ ዘመናትን አስቆጥረዋል። ያላቸውን ጥሪት አውጥተው ቤት ገንብተዋል። ልጅ ወልደዉ አሳድገዋል። የሥራ ኃላፊዎቹ ነገሩ ነገ ሊያስጠይቅ እንደሚችል ቢረዱም እንደ እባቡ እንዴት ከችግሩ ማምለጥ እንደሚችሉ ያዉቁበታል። በመጨረሻ የሚጎዱት ዛፍና ፀሐይዋን አምነዉ የተጠጉት ርግብ ቤት ገንቢዎች ናቸዉ።

በየጊዜዉ የሚወሰኑ ውሳኔዎችም ቢሆኑ ፍናፍንት የሆኑ ውሳኔዎች ናቸዉ። ሕገ ወጥ ግንባታ ነዉ ተብሎ ቤታቸዉ የሚፈርስባቸዉ አካላት እንዳሉ ሁሉ ሕገወጥ ብትሆኑም ሕጋዊ እናደርጋችኋለን የሚባሉ አካላት አሉ። እንዴት ተደርጎ ነዉ ሁለቱ ነገሮች በአንድ ጊዜ ትክክል የሚሆኑት። ዉሳኔዉ ሁለት የሚቃረኑ (ትክክል) ነገሮችን ለመሥራት የሚሞክር ነዉ። አንድ ሕግ የጸና ሕግ የሚሆነዉ በመቼዉም ጊዜ፣ ለሁሉም ዓይነት ዜጎች በማንኛዉም ሁኔታ እኩል ተግባራዊ ሲሆን ነዉ።

በጥንቱ የኢትዮጵያ የውትድርና ሥምሪት ወታደር ደመወዝና ቀለብ ስላልነበረዉ በሄደበት ሀገር በመንደር ተመርቶ ጠይቆም ቀምቶም እየበላ ነበር የሚኖረዉ። በዚህ ዘመን ብዙ ግፍ ተፈጽሟል። ቤት ንብረት ይበረበራል፤ ከብት ይታረዳል፤ ሴት ልጆችና ሚስቶች ይደፈራሉ።

ከሰዉ እኖር ብዬ፣ ልጅ አሳድግ ብዬ

ለባሻ ዳርኩለት ሚስቴን እቴ ብዬ

የተባለዉ በዚህ ዘመን ነበር። ታዲያ በአንድ ወቅት በአንድ መንደር ወታደር ይሠራል። አንዱ ወታደር ወደ አንዱ ገበሬ ቤት ሲገባ ቆንጆ የሆነች ሚስቱን ያያል። ይገፍ እሄዳለሁ ሲል ከባል ጋር ይጋጫል። ግርግሩን የሰሙ ሌሎች ወታደሮች ይመጡና ገበሬዉን የፊጥኝ ያሥሩታል። ሌላው ወታደር ደግሞ ሌላ ቤት ሲገባ ባሏ የታሠረባትን ሴት ያገኛል። አብሮ ያድራል። ያቺም ሴት አስተዛዝና ባሏን እንዲፈታላት ትለምነዋለች። ሀገሩን ለቅቀው ሲሄዱ ፈትቶ ይሰድላታል። ታዲያ ይህንን ሁለቱን ታሪክ ያየ የሠፈር እረኛ።

አይ ዉበት አይ ዉበት አይ ዉበት ቁንጅና

አንዱን ያሳሥራል አንዱን ያስፈታና

ብሎ ገጠመ ይባላል።

መሬት ማግኘት ለአንዳንዶች ጠጠር እንደማግኘት ሲቀልል፤ ለአንዳንዶች ደግሞ ነዳጅ እንደማግኘት ይከብዳል፤ ሕጋዊ ያልሆነ መሬት ይዞ ሕጋዊ መሆን ለአንዳንዶች እንደ ቅል ቀላል፣ ለሌሎች እንደ ዱባ ከባድ ነዉ። ከጉምሩክ ዕቃ ማውጣት ለአንዳንዶች ከኤቲኤም ብር እንደማዉጣት ሲቀልል፣ ለሌሎች ደግሞ ዶላር እንደማዉጣት የከበደ ነዉ። አንዳንዶች በጊዜ አልገነባችሁም ተብለዉ መሬት ሲነጠቁ፣ ሌሎች ደግሞ በዘመናት ውስጥ ባይሠሩም የሚመጣባቸዉ ነገር የለም። ለአንዳንዶች የውጭ ምንዛሪ ከማግኘት ዝርዝር ሳንቲም ማግኘት ይከብዳቸዋል። ለአንዳንዶች ደግሞ የውጭ ምንዛሪ ከማግኘት ዉጭ ሀገር ሄዶ መሬት መግዛት ይቀላቸዋል። እነዚህ ሁሉ ግን በአንዲት ሀገር ይኖራሉ። በአንድ ሕግ ግን አይተዳደሩም።

በኤጲዲክስዮ ዛፍ አሠራር እባቦች አይጎዱም። (እንደ እባብ ብልህ) የተባሉትም ለዚህ ነው። የዛፏን ጥላ አቅጣጫ ያውቁታል። የሚጎዱት ርግቦቹ ናቸው። አሁንም የመንግሥትን ስስ ልብ የሚያውቁት አይጎዱም። ሕግ እንዴት እንደሚወጣ፣ አሠራር እንዴት እንደሚቀየር፣ መመሪያ ከየት እንደሚመነጭ፣ ችግር ቢፈጠር እንዴት ማምለጥ እንደሚቻል፣ መሥዋዕትነት ቢከሰት የትኛውን ፍየል መሠዋት እንደሚቀል አቅጣጫዎቹን ያውቁቸዋል። ድሮ በሀገራችን የእግር መንገድ የሚያወቅ ሰዉ ይፈለግ ነበር። አቋራጭን መንገድ መርቶ እንዲያደርስ። ዛሬ የሚፈለገው የእጅ መንገድ የሚያወቅ ነው።

በጎጃሙ ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ዘመን አንድ የአካባቢ ሹም አንዱን ገበሬ ከስሶ ለንጉሡ ችሎት ያደርሰዋል። የተከሰሰበት ወንጀል ደመኛውን ገድሏል ተብሎ ነው። ከሳሹ ነገሩን ሲያስረዳ ብየጊዜው ሲዝት ነበር፣ አንተን አያርገኝ ሲለው ነበር፣ መሣሪያ ጠይቆን ሰጥተነዋል ብሎ ይናገራል። ንጉሥ ተክለ ሃይማኖትም «ሲዝት ካየኸው፣ ለምን መሣሪያ ሰጠኸው» ይሉታል። እርሱም «ሲለምነኝ እንዴት እምቢ ልበለው» አለ። ንጉሡም «ሰውዬውን የገደለው እርሱ ቢሆንም ያስገደልከው ግን አንተ ነህ። ወይ ብትመክረው ወይ ያኔ ከስሰህ ብታሣሥረው ይህ ሁሉ አይመጣም ነበር» ብለው በከሳሹም በተከሳሹም ላይ ፈረዱ ይባላል። ርትዕ ማለት ይህ ነው። ፍትሕ ለሁሉም በትክክል ሲያገለግል። እያንዳንዱ የሥራውን ሲያገኝ። ርትዕ ከሌለ ፍትሕ ብቻውን ዋጋ አይኖረውም። ፍትሕ ዳኝነት፣ የሕጉም ሥርዓት ነው። ርትዕ ግን ይህንን ሥርዓት ለሁሉም በሚዛናዊነት መፈጸም ነው። ፍትሕን ርትዕ ካልተከተላት የኃያላን ማጥቂያ መሣሪያ ትሆናለች። ደካሞች ተገቢውን ፍትሕ እንዲያገኙ የሚያደርጋቸው ርትዕ ነው። በሀገራችን የሕግና የሕግ ማስከበር ሥርዓትም አንዱ ጉድለት ርትዕ መጥፋቱ ነው። ርትዕ በሌለበት ሕጎች፣ የሕግ መስከበር ሂደቶችና አሠራሮች ኤጲዲክስዮ ዛፍ ይሆናሉ። ከርግቦች ይልቅ ለእባቦች የተመቹ።